

|                     |                                             |
|---------------------|---------------------------------------------|
| <b>PWYLLGOR</b>     | Cydbwyllgor Ymgynghorol AHNE Llŷn           |
| <b>DYDDIAD</b>      | Mawrth 18fed 2026                           |
| <b>TEITL</b>        | Diweddariad ar brosiectau cyfalaf AHNE Llŷn |
| <b>PWRPAS</b>       | Darparu gwybodaeth i aelodau                |
| <b>AWDUR</b>        | Swyddog AHNE                                |
| <b>ARGYMHELLIAD</b> | Derbyn yr wybodaeth                         |

## 1.0 CYFLWYNIAD

- 1.1 Mae'r adroddiad hwn yn cynnwys diweddariad am brosiectau cyfalaf AHNE Llŷn. Mae'r prosiectau hyn yn cael ei hariannu trwy gynllun grant gan Lywodraeth Cymru sef Tirweddau Cynaliadwy Lleoedd Cynaliadwy (TCLIC). Dim ond Tirweddau Dynodedig Cymru, sef y Parciau Cenedlaethol ac Ardaloedd o Harddwch Naturiol Eithriadol, sydd yn cael ymgeisio am y cyllid hwn.

## 2.0 THEMÂU Y PROSIECTAU CYFALAF

- 2.1 Gosodwyd themâu isod gan Llywodraeth Cymru ar gyfer prosiectau cyfalaf TCLIC ar gyfer 2025-27:

- Hyrwyddo bioamrywiaeth ac adfer natur
- Hwyluso dadgarboneiddio
- Gwelliannu cyffredinol ym ymwneud hefo mynediad, isadeiledd a phwysau yn sgîl ymwelwyr

- 2.2 Roedd Uned AHNE Llŷn wedi cyflwyno cais oedd yn cynnwys nifer o brosiectau ar y themâu perthnasol. Yn awr gwelir diweddariad ar y prosiectau isod. Bydd gwybodaeth am y prosiectau hefyd wedi ei gynnwys yn y newyddlen Llygad Llŷn fydd yn cael ei gyhoeddi yn fuan.

## 3.0 PLANNU COED CYNHENID

- 3.1 Yn dilyn gwaith blaenorol un o'r prosiectau cyfalaf gan yr Uned AHNE yn ystod y flwyddyn ddiwethaf oedd plannu coed cynhenid. Mae plannu coed o'r math yma yn cynnig buddion sylweddol i'r amgylchedd yn cynnwys:

- Creu cynefinoedd ar gyfer bywyd gwyllt
- Ymsgugno carbon o'r amgylchedd
- Puro a rheoli dŵr
- Darparu adnodd cynaliadwy i'r dyfodol

- 3.2 Rhoddwyd ystyriaeth i nifer o safleoedd ar gyfer plannu ond yn y diwedd bu i'r gwaith ganolbwyntio ar y safleoedd canlynol:

- Tŷ'n Parc, Y Rhiw
- Plas yn Rhiw, Y Rhiw,
- Tir ger y Fynwent, Nefyn

3.3 Defnyddiwyd coed cynhenid gan gyflenwyr lleol ar gyfer y plannu, yn cynnwys derw, bedw, celyn, criafol, cyll a choed drain. Ein partneriaid ar y prosiect yma oedd yr Ymddiriedolaeth Genedlaethol a Chyngor Trefn Nefyn.

#### **4.0 RHYWOGAETHAU YMLEDOL ESTRON**

- 4.1 Mae'r prosiect hwn eto yn ddilyniant o waith ymchwil blaenorol gyda rhywogaethau estron yn yr AHNE a gerllaw. Mae rhywogaethau ymledol estron yn niweidiol i fywyd gwyllt cynhenid yr ardal ac yn cael eu hadnabod fel bygythiad. Roeddem felly yn awyddus i geisio cael gwared ar y rhywogaethau hyn mewn rhai manau.
- 4.2 Yn ystod 2025 fe wnaed gwaith i waredu jac y neidiwr (himalayam balsam) ar ddwy safle – ym Mhistyll a Penllech. Er fod safleoedd eraill wedi eu hadnabod roedd yn ymddangos fod y planhigyn wedi sefydlu mor gryf yn rhai o'r manau hynny na fyddai yn bosib cael rheolaeth o'r sefyllfa.
- 4.3 Ar y cyfan mae canglwm siapaniaidd (japanese knotweed) yn haws ei drin na jac y neidiwr oherwydd nad yw yn lledaenu mor sydyn. Felly, yn ystod 2025, rhoddwyd llawer o ymdrech i chwistrellu y canglwm ar amrywiol safleoedd cyhoeddus, ac yn arbennig ym mhentref Trefor. Byddwn yn ail-ymweld â'r safleoedd hyn yn 2026 ac yn ail chwistrellu os bydd angen.
- 4.4 Hefyd fel rhan o'r gwaith ar rywogaethau ymledol estron be dorwyd coed rhododendron ar droed Garn Boduan a ger y traeth yn Llanbedrog.

#### **5.0 DADGARBONEIDDIO NEUADDAU/ CANOLFANAU PENTREF**

- 5.1 Nod y prosiect hwn yw cynorthwyo neuaddau pentref/ canolfannau i ddad-garbhoneiddio trwy fesurau fel insiwleiddio, newid i oleuadau ynni isel LED, systemau gwresogi di-garbon a chreu a/ neu storio ynni adnewyddol. Hefyd bydd y mesurau yn cyfrannu tuag at gynaliadwyedd ariannol gan eu bod yn arbed costau.
- 5.2 Yn ystod 2025-26 bu'r Uned AHNE yn gweithio hefo tair neuadd bentref/ canolfan gymunedol i greu y gwelliannau canlynol:
- Canolfan Edern - prosiect syml i uwchraddio yr holl oleuadau i rai LED
  - Neuadd Goffa Sarn – system batris i storio ynni adnewyddol (paneli solar eisoes yn eu lle) a lleihau dibyniaeth ar y grid trydan.
  - Y Ganolfan, Trefor – uwchraddio goleuadau i rai LED, gosod paneli solar ar y to, system batri, insiwleiddio.

## **6. ABERGEIRCH**

- 6.1 Mae ardal o dir, tua 18 hectar, rhwng pentref Edern a'r arfordir wedi ei ddynodi yn Safle o Ddiddordeb Gwyddonol Arbennig (SoDdGA). Mae'r afon Geirch yn rhedeg trwy'r safle ac yn dod i'r môr yn Abergeirch. Dynodwyd y safle yn un o ddiddordeb gwyddonol arbennig oherwydd ei lystyfiant tir gwlyb corsiog arbennig.
- 6.2 Fel rhan o'r prosiect comisiynwyd cwmni Ecoscope i wneud asesiad ecolegol o'r safle a'r nodweddion sydd yn ei gwneud yn unigryw. Mae'r adroddiad hefyd yn cynnwys awgrymiadau am sut gellir cynnal ac adfer rhannau o'r safle. Yn ystod 2026-7 y gobaith yw y gellir gweithio i wireddu rhai o'r awgrymiadau hyn yn ogystal â gwella mynediad ac arwyddo ar y safle.

## **7.0 PROSIECTAU CYFFREDINOL - MYNEDIAD AC IS-ADEILEDD**

- 7.1 Yn ogystal â phrosiectau natur a dad-garboneiddio roedd gan yr Uned AHNE nifer o brosiectau isadeiledd/ gwella mynediad fel rhan o TCLIC yn 2025-26. Yn fyr iawn y prosiectau hyn oedd:
- Porthor – adfer llwybr aml-ddefnydd ar hyd ben yr allt fôr a gosod meinciau picnic
  - Aberdaron - Bodwrdda – ail agor a gwella llwybr lleol pwysig
  - Clynnog – gwella dau lwybrau allweddol yn yr ardal
  - Cei Trefor – adnewyddu rheiliau haearn ar y cei oedd wedi rhydu a gosod meinciau newydd

## **8.0 PROSIECTAU AR Y CYD**

- 8.1 Yn ogystal â phrosiectau penodol i AHNE Llŷn mae'r ardal wedi elwa o brosiectau sydd ar y cyd gyda Tirweddau Dynodedig eraill. Bydd diweddariad ar y prosiectau hyn yn y cyfarfod:
- Yr Awyr Dywyll
  - Tirlun 2 -Pecyn Addysg Tirwedd

## **9.0 ARGYMHELLIAD**

- 9.1 Derbyn yr wybodaeth.